

de po nastopnih urah, v katerim se skozi léto spremíni lune godé, se ravná vunder nekoliko létno vreme, in nar imenitniši zvezdogled Heršelj je na te skušnje opért, vremenstvo celiga léta naprej povedal.

Iz tablice, v kateri so po Heršeljnovih vodilih spremíni lune vsaciga mesca zaznamovani, se kaže, de znamo létas posebno rodovitne létine pričakovati, de bo pa leto bolj mokro, kot suho. Mesca maliga travna bo večkrat in več dni zaporedama deževalo; ravno takó bo tudi maliga in veliciga serpana ob času žetve deževno vreme; ravno taka bo tudi mesca kozoperska, kadar se bo krompir domú spravljaj.

Gosp. inšpektor Burger, ki je v ti reči v nemškim kmetijskim časopisu „Oeconomische Neuigkeiten“ pisal, pravi: „Ker zamoremo verjeti, de bo zares letasnje vreme takó, kakor je zgorej popisano, bo gotovo kmetovavcam s tem naznanilam vstreženo, de se bojo vedili po tem v eni in drugi reči že poprej ravnati.“

(*Lesnino starih oljnatih farb očistiti*) se vzame potašeljna (Pottasche) v mléku raztopljeniga, (v 5 ali 6 žlic mléka se raztopí za eno nožno špico potašeljna) in s tem mléčnim potašeljnam se prevleče (poštriha) lesnina, ktero hočemo oljnate farbe očistiti. V dveh urah je oljnata farba preč.

(*Zanikerni kmetje bojo vedno desetino odrajtovali.*) Kakó je to? bo marsikdo naglo vprašal. Prav gotova je ta, prijatli! Zadnjo nedeljo sim se peljal na kmete skozi več vasí, in večidel sim vidil sadne drevésa polne gosencnih mešičev, de je bila grôza. Lejte! mi reče moj tovarš — kakó zanikerni kmetje še zmirej gosencam desetino pušajo! Namest de bi zdej z lahkim delam zalego pokončali, iz ktére bo zlézlo na milijone gosenc, ki jim bojo tavžent in tavžent mernikov sadja pokončale, stojé pred drevesi, križem roke deržé in gledajo desetinjake na vejah! Oh, kakó delječ smo še od umniga in pridniga kmetovanja!

### Telegraf ali daljnopisnik.

(Konec.)

Kader priteče elektrika, kakor strela, po kufrenim dratu v hišo, kjer je telegrafova omara, zasuče magnetno iglo ali na levo ali na desno, magnetna igla pa premakne kladviček, ki ga v podobi I. pod čerko A vidite. Ta kladviček vdari potem na desni ali levi zvonček, ki ju nad čerko V in I vidite in sta enake podobe in velikosti, kakor je zvonec v navadnih hišnih urah, ktére bijejo.

Če vdari kladviček majhno in kratko na levi zvonec, pomeni to I, če pa vdari na-nj bolj močno in potegnjeno, pomeni to II, — če pa vdari kladviček majhno in kratko na desni zvonec, pomeni to V, če pa vdari na-nj bolj močno in potegnjeno, pomeni to VI.

Lejte s temi štirimi znamenji se zamore vse pisati, kar se če, kér so si telegrafniki iz teh 4 čerk svojo celo abecedo napravili. Dve znamenji skupej napravite eno čerko, in scer takóle: *a* se naznani z I. II. — *b* ali *p* z II. II. — *c* ali *z* z II. VI. — *d* ali *t* z V. II. — *e* z II. I. — *f* ali *v* z V. VI. — *g*, *k* ali *q* z VI. V. — *h* z I. II. — *i* z I. VI. — *l* z VI. I. — *m* z VI. VI. — *n* z I. I. — *o* z VI. I. — *r* z V. I. — *s* z V. V. — *u* ali *w* z II. V. — Številke pa imajo tudi svoje znamenja, namreč: 1 se naznani z I. I. — 2 z I. V. — 3 z V. I. — 4 z V. V. — 5 z I. II. — 6 z II. I. — 7 z I. VI. — 8 z VI. I. — 9 z II. V. — 0 z V. II. — Postavimo: iz Dunaja oznani telegraf v Ljubljano: „Cesar pride ob 8“, tedaj vdari kladviček na zvonca tele znamenja: II. VI. II. I. V. V. I. II. V. I. — II. II. V. I. I. VI. V. II. II. I. — VI. I. II. II. — VI. I.

Preden začne, postavimo, telegraf iz Dunaja v Ljubljano oznanovati, dobí telegrafnik v Ljubljani na zvonec posebno znamenje, de naj poslušá; Ljubljanski telegrafnik potem berž odgovor dá, de že poslušá in se k omari vsede; berž potem začne kladviček na levo in desno, majhne in kratke ali pa močnejši in daljši vdarke dajati, ki so, kakor naši bravci zdej vedó, telegrafove čerke in številke. Te čerke, kakor jih telegraf daja, zaporedama zapisuje telegrafnik, ki pri omari sedí, in iz njih potem sestavi cele besede.

Komej je pa Dunajski telegrafnik izgovoril, če je, postavimo, kaj v Ljubljano vprašal, mu začne Ljubljanski telegrafnik, ki ga vidite pri omari sedeti, odgovor dajati. Kakó pa to dela? — Na mizi omare vidite neko pripravo, ki ni nič družiga kakor dve kljupi (Klappen). Kakor tisti, ki na orglah ali klavirju igra, na kljupe pertiska, de glas dajo, — ravno takó pritiska telegrafnik zdej na desno, zdej na levo kljupo, rahlo ali močno, kakor so čerke, iz kterih besede obstojé, ki jih na Dunaj oznaniti hoče. Na kateri strani on tukaj v Ljubljani kljupe pritiska, na tisto stran bije kladviček na Dunaju, in takó se oznanujejo čerke; iz čerk se sestavljajo besede, iz besed pa celo oznanilo.

Vidite, v tem obstojí čudovitna naprava elektromagnetičniga telegrafa, kteriga se zamore po poslednjim dovoljenju ministerskim vsak človek poslužiti, če zató določeno plačilo odrajta, ktero je po številu čerk in po daljavi eniga kraja do družiga odmerjeno.

### Pregled hudodelstev,

ki so bile dopernešene v mnogih deželah našiga cesarstva v 4 létih, to je, v létu 1845, 1846, 1847 in 1848.

Kér se bo po novih postavah tožba in sodba pregreškov in hudodelstev prihodnjič drugač ravnala, namreč očitno in ustno s prisežnimi možmi, je minister pravice predložil unidan cesarju pregled hudodelstev, ki so bile dopernešene v našem cesarstvu v 4 létih.

Za vsaciga človeka, kterimu je mar za dušni in telesni blagor njegoviga bližnjiga, je ta dokazek silno imeniten; torej posnamemo iz njega nektere reči v premišljevanje vsim rodoljubam.

Skupno število eno léto razizkovanih hudodelstev je bilo: v Estrajhu s Salcburškim vred 3566, na Štajarskim 638, na Koroškim 153, na Krajskim 208, na Teržaškim, Istrijskim in Goriškim 196, na Českim 3562, na Marskim 1136, na Šlezkim 517, na Tiroljskim 618, v Dalmaciji 522, v Galiciji in Bukovini 4235, na Lombarskim 1723, na Beneškim 1460. (Ogerska, Erdeljska, Horvaška dežéla niso v tem dokazu zapopadene, zató kér so imele drugačni kaznovavni zakon.)

Na stotavžent duš je prislo tedej v Estrajhu 151, na Štajarskim 63, na Koroškim 48, na Krajskim 44, na Teržaškim i. t. d. 39, na Českim 81, na Marskim 64, na Šlezkim 110, na Tiroljskim 72, v Dalmaciji 126, v Galiciji 83, v Lombardii 62, na Beneškim 64.

Po tem takim je bilo v nadvojvodstvu Avstrijskim nar več razizkovanih hudodelstev (untersuchte Verbrechen), potem pride Dalmacija in Šlezko. V Estrajhu zató, kér je na Dunaji vse baže ljudi skupej, revnih, postopačev, delavcov v fabrikah i. t. d. V Dalmaciji zató, kér je ljudstvo malo malo omikano, in nagnjenje do krivaviga maševanja i. t. d. silno. Na Šlezkim je huda lakota in potreba tkavcov, ki je po goratih krajih te dežéle v imenovanih létih razsajala, število hudodelstev povišala. Tudi na Českim je rev-

šina prostiga ljudstva in dragina v létu 1846 in 1847 število hudodelstev pomnožila.

Nar menj hudodelstev je bilo na Teržaškim, Istrijanskim, Goriškim, Krajskim in Koroškim. —

Kar sorto hudodelstev zadéne, je bilo sploh nar več hudodelstev zavolj poželjenja po ptujim blagu dopernešenih. — Nar več hudodelstev zavoljo tega je bilo dopernešenih v Estrajhu, na Štajarskim, Koroškim, Českim, Marskim in Šlezkim; nar menj pa na Krajskim, po tem v Dalmaciji in na Lombarško-Beneškim.

Silnih hudodelstev (Gewaltthätigkeiten) so se južne dežele, slovanskiga in laškiga rodú, nar bolj vdeležile; to prinése vročina krajev in vino seboj. Nar več hudodelstev te sorte je bilo v Dalmaciji, na Lombarškim, Primorskim, Tiroljskim (v južnim delu), Českim in na Štajarskim (spodnjim), — na Českim in Štajarskim pa se je to število še le v létu 1848 také povikšalo.

Hudodelstev iz nečistosti je bilo nar več na Laškim, Primorskim, Tirolskim; — nar menj pa na Českim, Gališkim, Krajskim, Marskim, Šlezkim in Dalmatinskim.

Nar več ubijáv (Todtschlag) je bilo na Krajskim, kjer je med 100 hudodelci 12 ubijavcov! Po tem v Dalmaciji in v Primorskim, kjer pride na 100 hudodelcov 9 morivcov in ubijavcov.

Požigavcov je bilo nar več na Gališkim in Dalmatinskim, potem na Šlezkim, Marskim in Krajskim; nar menj na Laškim in v Estrajhu.

Ropanja je bilo dopernešeniga nar več na Laškim, Dalmatinskim Krajskim in Koroškim.

(Konec sledí.)

### Novičar iz Ljubljane.

Pretečeni teden so prinesle Dunajske novice v Ljubljano izvolitev vradnikov pri novih sodniških gosposkah na Krajskim in Koroškim. Kér ne moremo vsih imén v Novicah natisniti, le toliko povémo, de sodnije po novi napravi se bojo začele mesca majnika; novi kaznovavni red s priseženimi možmi pa, kakor se sliši, mesca rožnika. — Cela Ljubljana je polna neke popoldanske pridige pri Frančiškanarjih v Ljubljani, v kateri je pridigar železnico „hudičevo delo“ imenoval. Če se je pridigar v pravični jezi razserdil čez nakladanje blagá ob nedeljah in praznikih, bi se ne bil smel také delječ pozabiti, de je celo napravo „hudičevo delo“ imenoval. Ali g. pridigar ni pomislil, koliko nesreče bi znalo iz tega vstati, če bi kak človek po ti pridigi zapeljan, skusil na eno ali drugo vižo to „hudičevo delo“ pokončati, misleč, de dobro delo stori?! Taki očitni napčnosti se očitno zoperstaviti, je naša dolžnost, in nadjamo se, de naš škof, operaje se na ministerski ukaz, ki prepové, de se pridigarji ne vtikujejo v politiške reči, so že ojstro prepovedali gospodu, nikdar več v take nevarne reči se vtikovati. Ni še vse „hudičevo delo“, kar se enimu „hudičevo delo“ zdi! — V saboto bo velika dražba (licitirenga) v Ljubljani za obleko žandarjev. Za krajske žandarje se potrebuje 1800 parov škornic in nogovic, 7975 vatlov sukna za suknje i. t. d., 16800 vatlov platna za srajce i. t. d. in 4500 vatlov cviliha za poletne suknje. — Strašen blisk, grom in vihár je razsajal v pondelik zvečer v Ljubljani. Ognjeni oblaki čez Ljubljano okoli

7. ure zvečer so naznanili, de kje blizo gori, in kakor se pripoveduje, je na Škaručni 16 hiš pogorelo.

### Novičar iz mnogih krajev.

Za Ogersko, Horvaško in vse dežele, kjer poprej gruntiga davka niso odrajtovali, je prišla te dni od Cesarja poterjena postava, de se ima v teh deželah, dokler še zemljiš nimajo po katastru cenjenih, začasni grunti davk po družim prevdavu določiti. Ko bojo tudi te dežele kakor naše z gruntim davkam obložene, potem še le se zamore mitnina (col) na mejah Ogerskiga i. t. d. ovreči. — Kakor se sliši, je za Horvaško deželna vstava pri ministerstvu že dogotovljena; ban Jelačić je bil pri posvetovanju pričijoč. Po več časopisih se bère, de ne bo šel Jelačić več za bana na Horvaško, ampak de bo vodstvo nekiga vojniga oddelka na Laškim prevzel. Vse to pa so mende prazne časopisne pripovedke. — 15. dan preteč. mesca je dala turška vlada Košuta in veliko družih Ogrov, ki so na Turško pobegnili, iz Šumle v Kutajeh v malo Azijo prepeljati, kamor so vsi silno neradi šli. — Spet je prišlo v Dunajsko denarno kovačnico 100 centov srebra in veliko kufra. — Za volarije bo prišla kmalo nova postava. — Za začetne šole je, kakor slišimo, ministerstvo za gotovo sklenilo, de vsi učitelji bojo razdeljeni v 3 verste: mestne, teržke in vasne, in po teh verstah se bo ravnalo tudi plačilo; učilištvo bo ločeno od mežnarstva. — V presodbo in določbo noviga davka, ki se bo od letnih dohodkov (Einkommensteuer) odrajtoval, se bo pri vsakim kantonskim poglavarstvu postavila posebna komisija. — Tudi po Avstrijskim je to zimo pozéblo veliko tért; za to je pa vinska cena že poskočila. — 18. svečana je padel v Švajcu na goriv. Gottharda in več družih bližnjih krajih rudečkast sneg; to je dalo praznovercam veliko govoriti, ki ne vedó, de tak sneg od nič družiga ne pride, kakor od milijonov in milijonov čudo majhnih živalskih in rastlinskih stvari, ki se natanjko viditi dajo le z povikšavnimi očnicami. — V Černigori je povsod spet mir, kakor poslednje novice pišejo. — Na Gerškim so Angleži odjenjali od ojstriga ravnanja z gerškimi barkami. Francozko pripomožtvo je vunder nekaj pomagalo. Zaporedamo hodijo v ti zadevi kurirji v Pariz in v Petrograd, in od ondod nazaj. — V Švajcu se je znidilo iz mnogih dežel več nepokojnih ljudi; Avstrijsko in Prusko vladarstvo ste terjale, de naj jih Švajcarska vlada preč spravi; to se je že večidel tudi zgodilo; zdej pa térja Prusko vladarstvo še odstop eniga kantona (Neuenburg). Kakó se bo to poravnalo, se še ne vé. Francozka vlada je poslala 50,000 vojakov močno armado proti nemški meji.

Žitni kup. (Srednja cena).	V Ljubljani		V Krajnji	
	9. sušca		11. sušca	
	gold.	kr.	gold.	kr.
1 mernik Pšenice domače	2	21	2	20
1 » » banaške	2	29	2	24
1 » » Turšice .....	—	—	1	34
1 » » Soršice .....	—	—	1	55
1 » » Reži .....	1	2	1	30
1 » » Ječmena .....	1	20	—	—
1 » » Prosa .....	1	18	1	15
1 » » Ajde .....	1	19	1	14
1 » » Ovsá .....	—	—	—	54

Današnjimu listu je pridjan 11. dokladni list in nasledba razlage srenjske postave.

srečo obiskanim, se blagovoljno kaj usmiliti hotli naših ubozih pogorelcov! \*)

Jernej Arko,  
Vodiški fajmošter.

### **Glava in udje.**

Kakor v človeškem truplu le takrat vse v pravim zdravju obstoji in vse dobro gré, kadar glava in udje trupla lepó svoje dolžnosti opravljajo, takó je tudi v velikim truplu, ki se deržava imenuje.

Glava je vodnik trupla; kér pa glava brez udov tudi nič prav opraviti ne more, mora skerbeti, de se v truplu vse v lepi edinosti z udi godí. Torej se glava nikdar ne sme prevzeti, de bi mislila, de ona je vse. Ravno takó pa tudi posamesni udje ne smejo misliti, de bi brez glave, vsak za-se zamôgli kaj opraviti. Vsak naj si bo svojih dolžnost svest, in naj opravlja svoje opravila v prid celiga trupla. Noga naj bo tedaj hvaležna, de oko na-njo pazi: ali prav stopa, — želodec naj ne bo ošaben v svoji misli, de le on celo truplo redí; ako bi ne bilo okusa in duha, bi želodec večkrat predelječ segel in zbolel. Če udje zbolé, zbolí tudi glava; torej naj glava skerbí in gleda, de se od udov vse odvérne, kar jim škodovati utegne, in de se bolni udje spet ozdravijo v svoj lastni prid, v prid glave, v prid celiga trupla.

Ta priméra človeškiga trupla z deržavnim truplam nam kaže, de naj deržava posebno skerb ima na tri naprave:

1) de se napravi v vsaki deželi učilnica, v ktéri se za izréjo in delavnost zanemarjenih otrók ubozih staršev skerbí;

2) de se naprava vstanóví, v ktéri se ljudém delo ponudi, ali kjer se skerbí, de se za take ljudi delo izvé;

3) de so jetnišnice takó napravljene, de so prave učilnice in delavšnice, v ktérik se malopridni človek v pridniga s podukam in delam spreoberne. Če se po ti poti spokoriti ne da, in v novič krade, ropa ali se scer zoper postave pregreší, naj se zaprè celi čas svojiga življenja v tako pokorivnico. Le malo jih bo pa prišlo v to napravo, če boste poprejšnji dve dobri.

Naj bi učniki ljudstva že mladosti globoko v serce vtisnili, de Bog ni dela za kazin (štrafingo) človeku naložil, zakaj kakó zamore taka reč kazin biti, ktéra človeku daje zdravje, premoženje in poštenje! Délo je eno nar imenitniših darov božjih, zatorej naj nikdar ne pozabimo že stariga pravila: Môli in delaj! Délo častí vsaciga človeka; postopanje je gerdo za vsaciga, naj bo tudi visok gospod.

Kovač.

### **Pregled hudodelstev,**

ki so bile dopernešene v mnogih deželah našiga cesarstva v 4 létih, to je, v létu 1845, 1846, 1847 in 1848.

(Konec.)

Poglejmo zdej hudodelce po spôlu, starosti in omikanosti, in pomína vredne reči bomo zvedili.

Med 100 obsojenimi hudodelci je bilo na Salcburškem več kot ena četertína žensk, na Koroškem jih je bilo 21 med sto, v zgornjim Estrajhu 20, na Šlezkim 17, — nar menj žensk je bilo obsojenih na Laškem, Dalmatinskem, Gališkem, na Primorskem in v Bukovini (4 do 8 od sto). Pomína vredno je, de na slovenskim Štajarskim (10 med sto) in na Laškem Tiroljskim (3 med sto) je bilo veliko menj žensk obsojenih, kakor na nemškem Šta-

jarskim (16 med sto) in na nemškem Tiroljskim (21 med sto). V goratih krajih nemškiga Tiroljskiga, Salcburškiga, Koroškiga in zgornjiga Štajarskiga je bilo sploh nar več žensk obsojenih.

Kar starost zadene, je nar več hudodelcev med 20 in 40 létih. Mladih hudodelcev med 14 do 20 lét je bilo nar več (25 ali 26 med sto) v spodnjim Estrajhu (posebno na Dunaji), v Teržaškem Primorju, v Bukovini in na Koroškem, — nar menj pa (11 ali 13 med sto) jih je bilo v Galiciji, na Krajnskem, Českim, Dalmatinskem, Tiroljskim in Salcburškem.

Posebniga pomína vredno je tudi vediti, v ktérik deželah je bilo nar več tacič hudodelcev obsojenih, ki so že enkrat ali večkrat kazin (štrafingo) prestali, in kjer je bilo nar več tacič, ki so bili pervikrat obsojeni.

Nar več pervikrat obsojenih hudodelcev kaže Dalmatinska in Krajnska dežela, potem Bukovina, Lombardija in Teržaško Primorje — tedaj ravno v teh deželah, v ktérik je bilo nar več tacič iz sodnije izpušenih, ktérik se hudodelstvo ni skazati dalo. To je znaminje, de v téh deželah se vnovič zasaceni hudodelcam veliko težji njih hudodelstvo skazati zamore, kakor v drugih deželah avstrijanskiga cesarstva. — Nar več tacič hudodelcev, ki so bili že enkrat ali večkrat kaznovani, je na Salcburškem, Tiroljskim, Šlezkim, v zgornjim in spodnjim Estrajhu.

Kar stopnjo omikanosti ali izobraženosti (Bildungsstufe) hudodelcev zadene, se ne more ta tukaj bolj na tanjko določiti, kakor le s tem, de se zvé: ali so hudodelci brati in pisati znali, ali ne?

Vunder že v tem je očiten in velik razloček!

V Dalmaciji, Galiciji in Bukovini je bilo med sto hudodelci 90, na Krajnskem, slovenskim Štajarskim in Beneškem 70, na Šlezkim, Teržaškem, Goriškem, Istrijanskem, Koroškem in Lombarškem 60 tacič, ki niso ne brati ne pisati znali!

Te številke same po sebi glasno vpijejo, kakó potrebno je vsacimu človeku šolsko podučenje in omikanje, kér, kakor v našim cesarstvu takó tudi sploh na celim svetu, se najde nar več hudodelcev v versti tistič ljudi, ktérik šolsko podučenje ni omikalo.

Minister pravice sam pravi, de to obilniši število hudodelcev iz verste neomikanič ljudi očitno kaže, de je ljudskih šol silno silno potreba!

De bi pač ta opomín ministra pravice ne ostal glas vpijočiga v pušavi, in de bi po zgorej dokazanič številkah tudi tistič možje spregledali, ktéri velike dobrote in potrebe ljudskih šol dosihmal še niso spoznali! De bi se iz tega tudi kmečki starši, ki svojih otrok v šolo pošiljati nočejo, se prepričali, de je šolsko podučenje njenih otrok na vse stranič potrebno! —

Vikši sodnjištvo na Dunaji je v vsič deželah avstrijanskiga cesarstva skupej 357 hudodelcev k smerti obsodilo, po milosti cesarja je bila pa smertna kazin 330 hudodelcam odpušena, tedaj je bilo v imenovanič 4 létih 1845, 1846, 1847 in 1848 po celim našim cesarstvu le 27 hudodelcev ob glavo djanih.

### **Dopis od Save.**

S pravim veseljem sim v stanu Vam oznaniti, de Breščani zamoremo prav zadovoljni biti z možmí okrožniga poglavarstva, osobito pa z okrožnim poglavarjem, slavno znanimu g. Dominkušem. Vstavljudič možje so, in kér se ravnajo v vsim po postavah vstavne vlade, jim ni ravnopravnost narodov prazna beseda, ampak v djanju kažejo, de spoštujejo vsaciga naroda pervo pra-

\*) Vredništvo Novic je pripravljeno milodare prejematí in jih potem g. fajmoštru poslati. Vred.